

Na základě výše uvedeného musím publikaci hodnotit ambivalentně. Na jednu stranu je opravdu zajímavá, nabízí spoustu otázek, které nutí čtenáře k hlubšímu zamyslení nad danou problematikou. Za všechny uvedu namátkou např. praktický problém s názvoslovím rodičů v homoparentální rodině. Přes svou odbornost (původně šlo o habilitační práci) jsou *Matky kuráže* navíc čtivou a dobře srozumitelnou knihou, a to i pro laickou veřejnost. Na druhou stranu, většinu rozsahu knihy zabírá shrnutí teorií a výzkumů jiných autorů. Řekla bych, že terénní výzkum autorky skýtal daleko větší potenciál a zasloužil by větší množství prostoru, než mu bylo v knize dáno. I přes tuto výtku však mohu tuto monografii doporučit.

Barbora Kubicová

Jan Váně: *Komunita jako nová naděje? Náboženské (ne)institucionalizované komunity z pohledu sociologie náboženství*

Plzeň, Západočeská univerzita v Plzni
2012, 188 s.

Knihy plzeňského sociologa Jana Váněho *Komunita jako nová naděje? Náboženské (ne)institucionalizované komunity z pohledu sociologie náboženství* je jedním z příspěvků utěšeně se rozrůstající sbírky publikací spadajících do kategorie české sociologie náboženství. Tato žeň knih vydaných v posledních dvou letech již zaznamenala ohlas od odborné obce volající po jejich důkladné diskuzi a reflexi. Spis Jana Váněho zaujal místo vedle titulů např. od Karla Černého, Radka Tichého a Martina Vávry či Romana Vida. Tato díla společně vytváří pestrou škálu témat a přístupů, mezi nimiž má recenzovaná kniha jistě své místo a potenciál přitáhnout z různých důvodů řadu čtenářů.

Problémová situace dnešní společnosti (Váně používá pojem pozdní moderna) je podle autora charakteristická dvěma rysy.

Jednak pluralitou všech subsystémů, jednak (zřejmě z ní vyplývající) nejistotou. S tímto baumanovsky tekutým stavem se lidé, podle něj, vyrovnávají mimo jiné dvěma způsoby, o kterých kniha pojednává – návratem k náboženství (jako pevnému bodu, ke kterému se lze vztáhnout) a příklonem ke komunitě (jako obraně proti vsudypřítomné individualizaci). Spojení těchto dvou znaků nám tak vymezuje předmět výzkumu jako problematiku náboženských komunit. Hned v úvodu je však třeba upozornit na fakt, že autor řeší ve své knize nejen tento jeden námět, ale spíše několik dílčích témat, která ovšem spojuje do jednoho celku. Tím vytváří poměrně neotřelý, zřejmě sobě vlastní pohled. První rovinou, na kterou odkazuje již název díla, je tedy výzkum náboženských (ne)institucionalizovaných komunit. Zde se Váně opírá o vlastní etnografický výzkum realizovaný ve dvou komunitách spadajících do plzeňské diecéze. Druhou rovinou je sonda do katolické církve, kde vychází jednak z makrodat ze Sčítání lidu či mezinárodních výzkumů European/World Value Study, ale také z rozhovorů s informátory z řad církve a politiků. V obou dimenzích výzkumu nemůžeme autorovi upřít přínos, kterého svým sběrem primární dat dosáhl. U informátorů z řad katolické církve autor volil osoby (celkem pět) s různou mírou publicity, postavení a respektu v církevní hierarchii. V případě politiků byly dvě ze tří dotazovaných osob součástí vrcholové politiky. Při výzkumu komunit se autor zaměřil na důvody jejich vzniku a otázku jejich adaptace a etablování ve veřejném prostoru. V případě katolické církve se zabývá především její schopností prosazovat do veřejné diskuze svá vlastní témata a prezentovat tak svůj názor. Problematika nastolování témat je analyzována perspektivou agenda setting, s jejíž aplikací se v sociologii náboženství běžně příliš nesetkáváme. V této teoretické koncepci se agendou rozumí soubor nedůležitějších problémů, které jsou typické pro daný sociální systém. Tyto pro-

blémy jsou v sociálním systému, např. společnosti či určitém regionu, komunikovány a hierarchicky uspořádány. Analyticky jsou agendy rozřazovány na mediální, veřejnou a politickou, přičemž v každé z nich fungují zájmové skupiny prosazující svůj pohled na věc. Tento výzkum se pak zabývá interakcí a změnami nastavení vyjednaného statusu quo. Knihou se také prolíná, celkem nepřekvapivě, linie vztahu církev–komunity, komunity–církev.

Přistupme nyní k letnému seznámení s obsahem a závěry knihy. Kniha je strukturována do dvou základních částí. Po nezbytném úvodu do teorie studia komunit, v němž se autor postupně vyrovnává s jednotlivými koncepty komunity od klasiků sociologie (v čele s Ferdinandem Tönniesem) až po soudobé teorie (teorie sociálních sítí a sociálního kapitálu), následuje druhá, proporcionálně mohutnější a zásadní část knihy shrnující výsledky, ke kterým při svých výzkumech Jan Váně došel. Výstupem první kapitoly je kromě vymezení šesti základních kritérií dělení komunit také autorova výtka o nedostatečnosti klasického Tönnisova vymezení a preference analytického modelu Emila Durkheima, čímž se Váně přihlásil k jednomu ze svých myšlenkových zdrojů. Již dříve se Váně v textu explicitně hlásí k Durkheimovu chápání náboženství jako „systémové nutnosti každé společnosti“ (s. 8). Kromě durkheimovské tradice a teorie nastolování agendy je třetím deklarovaným Váněho východiskem teze sociálního konstruktivismu.

Závěry Váněho zkoumání, tvořící druhou část knihy, bychom mohli rozdělit podle oblastí, kterých se týkají. První oblastí je katolická církev a její schopnost působit na většinovou společnost. Zde autor dochází k závěru, že ačkoliv má církev dobře rozmyšlená témata, ke kterým by se chtěla vyjadřovat, selhává ve věci jejich prosazování do veřejné agendy. V této otázce mohou hrát klíčovou úlohu tzv. dobře formovaní laici, tedy lidé stojící mimo církev, avšak zformovaní jejími názory, schopní hrát roli

prostředníka mezi církví a sekularizovanou společností. Těmito laiky mohou být jednak křesťansky orientovaní politici nebo právě lidé z neinstitucionalizovaných náboženských komunit. Toto očekávání však kvůli přetrvávající uzavřenosti církve a bariéře mezi ní a řadovými věřícími zůstalo nenaplněno. V případě lidí z komunit, kteří byli původně otevření úkolu pomoci církvi v naplňování jejích cílů, avšak z důvodu jejího nezájmu směřují nyní fakticky k nenáboženské komunitě, hovoří Váně dokonce o „promrhané generaci“ (s. 156). Vznik a formování těchto společenství se datuje do devadesátých let, tedy do období kdy katolická církev prožívala porevoluční boom. Jejich členové je zakládali jako reakci na pozdně moderní společenské poměry, aby mohli realizovat „prožitek jednoty a pospolitého života, radikalitu křesťanství a vyvážanost z městského prostředí“ (s. 90). Paradoxem je, že na fungování komunity, vzniklé jako obrana proti individualizaci, lze pohlížet jako na jeden z jejích projevů. Stejně tak to, co původně vzniklo jako alternativní forma způsobu života, se z důvodů sociální a statusové stabilizace stalo prostředkem komercializace a konzumovatelným zážitkem.

Jaký je tedy výsledek? Kniha, jakkoliv je poměrně útlá, spojuje v sobě minimálně dvě rozsáhlá témata. Výzkum katolické církve a náboženských komunit. Jestliže spojovacím článkem těchto dvou rovin mělo být „využití teoretické koncepce agenda setting“ (s. 48), aplikované na případ církve a také na problematiku komunit, tak v mých očích se tak bohužel nestalo a červená nit textu schází. Troufám si tvrdit, že v některých chvílích je docela obtížné sledovat autorovy cíle a záměr. Spojení, promíchání a posloupnost obou témat, které je autorovi určitě zcela přirozené, už nemusí být tak samozřejmé pro čtenáře. Na druhou stranu je třeba přiznat, že celý vývoj tématu je přehledně popsán jak v kapitole 3.1, tak v závěru (kap. 4). Z hlediska stylu je kniha napsána velmi srozumitelně

a čtivě, což rozšiřuje okruh jejích možných čtenářů. Díky bohatému poznámkovému aparátu, který vždy alespoň krátce vysvětluje všechna možná problémová místa, se textu nemusí obávat ani nováčci v oboru. Pro ty může být zároveň přínosná i četba kapitol shrnujících etnometodologický výzkum komunit jako příklad toho, jak může vypadat zpracování výpovědí informátorů a práce s přepisem rozhovorů. Právě rozšíření kvantitativních dat o kvalitativní dimenzi je hlavní devízou celé práce. I když u interpretace statistických údajů, kterými Váně dokumentuje situaci náboženského života v západních Čechách, můžeme nalézt jednu možnou nesrovnalost. V grafu na s. 84 autor koreluje počet narozených a pokřtěných dětí v Plzeňské diecézi. Přitom neuvažuje o tom, že zatímco počet narozených dětí je pro tuto oblast konečný, počet křtů může být navyšován i dětmi, které místem narození spadají do jiné diecéze a do Plzeňské přijely pouze kvůli křtu. Na každý pád, témat a otázek, které Jan Váně ve své knize otevřel, je hned několik. Můžeme se tedy těšit a očekávat, kterého z nich se chopí a bude se mu v budoucnu dále věnovat.

Jiří Poslt

Dan Ryšavý, Pavel Šaradín: *Zastupitelé českých měst a obcí v evropské perspektivě*

Praha, Sociologické nakladatelství 2012, 191 s.

Knihu autorů Dana Ryšavého a Pavla Šaradína lze zařadit mezi typické výstupy politicko-sociologického kvantitativního šetření, kde je postupováno od náročného sběru velkého množství dat přes jejich statistickou analýzu až k tvorbě výstupů zejména behavioristického charakteru. Autoři se zabývají problematikou lokální demokracie se zaměřením na volby, složení a pravomoci obecních zastupitelstev, tedy volených

orgánů obecní samosprávy v České republice. Jak napovídá název knihy, existuje jistá snaha získané poznatky interpretovat také v evropském kontextu.

Autoři používají velmi aktuální data, ovšem dotazníkové šetření obecních zastupitelů nazvané *Proměny městských zastupitelstev v evropské perspektivě*, jež je součástí mezinárodního projektu MAELG (*Municipal Assemblies in European Local Governance*), charakterizuje nízká návratnost, která byla méně než třetinová. Možná je trochu paradoxní začínat recenzi knihy hodnocením příloh, nicméně právě zde se autoři teprve pouští do komplexnější obhajoby vzorku respondentů, ze kterého jejich výzkum vychází. Správně uvádí, že vzhledem k celkové nízké návratnosti dotazníků u zastupitelů městských částí a hlavně k velkým rozdílům v návratnosti z různých statutárních měst o reprezentativním vzorku nelze hovořit. U zastupitelstev obcí jako celku naopak tvrdí, že reprezentativnost je velmi dobrá (s. 184–186). S tím bohužel souhlasit nelze, a to hlavně v případech největších měst v České republice, kde byl zájem o vyplnění dotazníku minimální, a vyvozovat ze získaných dat jakékoliv obecné závěry patrně postrádá smysl. Návratnost dotazníků v obcích do 300 000 obyvatel však byla konzistentní a jistě plně dostačující pro provedení smysluplné statistické analýzy. V případě největších měst by asi stálo za úvahu nahradit dotazníkové šetření jinou metodou sběru dat, např. strukturovanými rozhovory se zastupiteli. Autoři také nezapomínají uvést (s. 184), že navrácené dotazníky zhruba odpovídají celkovému demografickému a politickému složení zastupitelstev (pouze mírná nadreprezentace starších zastupitelů a zastupitelů za KSČM, jinak víceméně odpovídající studované populaci), přičemž pro srovnávání využívají oficiální statistické údaje z internetového portálu Volby.cz a od Českého statistického úřadu.

Ryšavý a Šaradín využívají též data z jiných zdrojů a výzkumů, která vhodně kombinují s daty z šetření provedeného